

Innehåll

- *Genomtänk*
- Arbetet med genbanken
- Sänkta kvalitetskrav för genbanken?
- 100 % gutefår!
- Anslutna besättningar
- Att tänka på i höst?

Genomtänk

Vi hade tänkt att första utskicket av GenbanksNytt skulle handla om avelsfrågor som är aktuella för genbanken. Men vi har alldeles nyligen fått "dekret" från styrelsen att avelsrådet inte får ge några råd i avelsfrågor. Styrelsen har också beslutat om en rad regler som äventyrar genbankens trovärdighet och framtid. Detta är kulmen på en lång tids intern motsättning inom föreningen om genbanken. Vi har därför valt att fokusera innehållet i detta nummer på konflikten, så att ni som är med i genbanken ska veta vad det handlar om.

Att det ska finnas en genbank för gutefår är självklart för de flesta, men inte för alla. Vägen fram har varit kantad av problem och motgångar. Kurt Graaf försökte tidigt väcka dåvarande styrelsens intresse för en genbank. Han fick inget gehör då. Även min egen skiss på ett upplägg för en genbank i slutet av 1980-talet avvisades. På årsmötet 1991 tog Krister Kortebäck upp frågan igen. Alla årsmöten därefter har gett styrelsen i uppdrag att inrätta en genbank, men först på årsmötet 2004 blev det av, efter 14 år.

Under de här åren valde styrelsen att istället bilda en till intet förpliktande "certifiering", men missade kvalitetssäkringen. Värdet av olika inty och

administrationsformer beror helt på om det finns en trovärdig kontrollfunktion, men den har hittills saknats.

Att det till slut blev en genbank tar jag åt mig en del av äran för. Det var den huvudfråga som jag drev när jag var med i styrelsen. Helt avgörande var också att Marlene Andreasson från Karum på Öland fanns med i styrelsen då. Utan hennes engagerade argumentation, och att vi var två, hade det aldrig blivit någon genbank.

Den segdragna processen visar att det funnits ett starkt motstånd mot en riktig genbank, ett motstånd som tyvärr lever kvar. Någon enkel förklaring till detta motstånd finns kanske inte. Det handlar om olika grundsyn och kunskap, men även om prestige och pengar.

Även efter beslutet att inrätta genbanken har några ledamöter fortsatt att argumenterat mot den och oförtrutet krävt att reglerna för den ska vara svaga. Endast en av ledamöterna i styrelsen har hittills ansökt om anslutning!

Jag får ofta frågan var man kan köpa äkta gutefår, men det är inte så lätt att ge ett svar. Jag har samma dilemma själv och som vårdare av Konrad Hellsings ursprungsbesättning, Lilla Karlsöfåren, känner jag ett speciellt ansvar för att inte föra in livdjur med osäker härkomst.

När gutefåren var få var viljan att bevara stor, men redan på 1960-talet började ansvarslösa personer korsa in främmande raser för att "öka mångfalden". Då var det 4-horningar som var på modet. I takt med att det blivit fler gutefår, och en vällovlig breddning av intresset för rasen, så har tyvärr också manipulering ökat och därmed hoten mot rasen. Det har hittills saknats en kontrollfunktion för gutefåren. Med en professionellt skött genbank finns det nu en möjlighet till detta och en kvalitetssäkring av rasen. Om detta förvanskas och om vi inte genom genbanken kan garantera äkta gutefår måste vi hitta andra säkra alternativ.

Björn Hjernquist

Arbetet med genbanken

Avelsrådets arbete har fungerat bra. Tyvärr tvingades Peter Ohlström att lämna gruppen under hösten på grund av hälsoskäl. Peter ersattes av Kjell Lindström, även han med gedigen kunskap om avel. Verksamheten har emellertid försvärats av att vi inte fått tillgång till all den information om gutefår som finns samlad inom föreningen. Den borde naturligtvis vara tillgänglig i ett så här viktigt sammanhang.

Vi har begärt bl.a följande uppgifter från styrelsen som vi inte fått ta del av:

- allt material om G-baggar som h-intyg, besiktningsprotokoll och foton.
- enkäten om gutefår på 1980-talet med många intressanta uppgifter.

Arbetet har blivit tungrott på grund av att det inte funnits en smidig dialog med styrelsen. Vi har fått ägna för mycket tid åt upprepad skriftlig redovisning till styrelsen. Det har inte underlättat att styrelsen, utan samråd, ändrat olika blanketter och regler, t.ex lanserat nya avtalstexter på genbanksavtalen. Inte ens de avtalstecknande djurägarna har fått se dessa ändringar.

Som alla säkert förstår är uttalandet i tidningen Gutefåret om att avelsrådet lagt arbetet "på is" inte riktigt. Det pågår intensivt. Vår ambition har främst varit att försöka säkerställa att de får vi anslutit varit rasrena gutefår. När vi började trodde vi att gutefåren var en väl dokumenterad ras med säkra härstamningar. Det har därför varit lite chockartat att upptäcka hur det ofta brister i dokumentationen. Gutefåren har ju ända sedan 1950-talet varit en etablerad ras och officiellt sedan 1970-talet. Att enskilda "gutefår" så sent som i slutet av 1980-talet inte hade styrkt eller känd härstamning är inte acceptabelt ur bevarandesynpunkt. Därtill vet vi att gutefår ibland av misstag, men också medvetet, korsas med andra raser.

Vi har också påträffat får med helt främmande arvsanlag och fått kritik från några för att vi har "snokat upp" tveksamheterna. Vi förstår att det finns risk för konflikter med en del djurägare, när vi hävdar strikta regler som måste ställas vid anslutningen. Men detta måste gå att hantera. Vi kan inte låta otillräcklig kontroll av härstamningen t.ex vid baggbesiktning passera och därför sänka kvalitetskravet för genbanken. Att rädda gutefåret måste komma först. De certifierade besättningarna kan inte ha en

"gräddfil" till genbanken. Kravet på härstamningen för dem måste vara lika högt som för andra.

Vi matar in härstamningsuppgifterna i ett digitalt avelsregister efterhand. Detta tar tid, eftersom alla uppgifter, måste vara riktiga och så fullständiga som möjligt. När registreringen är klar kan vi ta fram släktträd för olika linjer och se vilka bagglinjer som är över- respektive underrepresenterade. Där är vi inte riktigt ännu.

Avelsrådets arbete under det gångna året har, utöver att granska, och ansluta besättningar, bl.a varit att:

- utforma genbanksdiplom och genbankspärm
- ge omfattande skriftlig rapportering till styrelsen samt årsredovisning
- arrangera ett vintermöte på Skansen om bl.a genbanken och avelsfrågor tillsammans med guteombudet Jan Sixtfors
- sammanställa en artikel till Gutefåret nr 2 2006 med rubriken "Gutefår – genbank, utseende och härstamningsdokumentation" i.
- sammanställa "Genbanksnytt" Framöver hoppas vi kunna komma ut och titta på djuren också.

När styrelsen beslutar mot avelsrådets linje är det i sakfrågor som berör vissa av ledamöternas egna får och intressen. Styrelsen kräver t.ex att avelsrådet ska godkänna "nya anlag" som spridits från en ledamots får, trots att dessa har uppenbara tveksamheter i härstamningen. Även andra ledamöter berörs, eftersom de köpt livdjur från denne ledamot och/eller godkänt sådana djur som G-baggar.

Sänkta kvalitetskrav för genbanken ?

Föreningens styrelse och föreningens avelsråd har olika uppfattning om hur genbanksarbetet ska bedrivas och vilka kvalitetskrav som ska gälla. Avelsrådet föreslog en rad olika datum för diskussioner med styrelsen om detta under våren, men fick inte ens svar. För att driva igenom sin uppfattning har styrelsen nu utfärdat "dekret" till avelsrådet. Nedan redovisar vi utdrag ur styrelsens skrivelse som vi kompletterat med våra kommentarer.

Det är minst lika angeläget i dag som under Konrad Hellsings tid att bevara gutefåret. Genbanken kan bli ett viktigt instrument i detta arbete, men då måste det finnas ett regelverk som förhindrar att det införs djur som inte är rasrena. Vid minsta tvekan måste försiktighetsprincipen gälla. Vi har ansvar för både gutefåret som ras och för de besättningar som redan anslutits.

• Styrelsen skriver:

Får födda efter den 1/9 1996 skall ha tre kända generationer, såvida inte deras anor är födda före den 1/9 1996 och därmed enbart har födelsebesättningens namn känd.

Avelsrådet svarar:

Styrelsens krav innebär en begränsning av kontrollen till max tre generationer. Vid inträde i genbanken räcker det ofta med härstamningsintyg som visar tre generationer, men inte alltid. Eftersom det inte är ovanligt att gutefår korsats med andra raser finns det risk att en del "gutefår" inte är "äkta" trots att de ser ut som gutefår. Vi anser därför att kontrollen måste vara noggrann och vid behov omfatta mer än tre led.

Ett H-intyg har kanske bara uppgifter om förfäder tillbaka till mitten av 1990-talet. Den tidigare härstamningen kan var viktigt, men framgår inte av intygen. I många fall har vi lyckats komplettera uppgifterna. Men vi har också hittat tveksamheter. Om det finns mer information om ett visst djur måste dessa uppgifter självklart kunna användas, även om det medför att fåret inte kan anslutas till genbanken.

Om det finns tveksamheter i härstamningen för ett djur, så blir inte förhållandet bättre av att vänta någon generation, tills det inte längre framgår av h-intyget. Detta är inte avsikten med intygen. Genbanken syftar till att bevara ättlingarna till de ursprungliga hornfår som räddades av Grauert och Helsing m.fl. De djur som ansluts till genbanken ska därför vara så opåverkade som möjligt av inslag från främmande raser. Det är inte bara *intyget* som ska se bra ut.

Lina Bro Marlo 46327-2010

• Styrelsen skriver:

G-märkta baggar har redan granskats, både avseende härstamning och exteriör, av föreningens baggbesiktningspersoner. Dessa baggar skall därför alltid kunna införas i genbank utan vidare utredning.

Avelsrådet svarar:

Om det vore så väl. Vi har upptäckt att härstamningsuppgifterna ibland är mycket bristfälliga, även för G-baggar. Det förekommer att G-baggar med helt avvikande utseenden och utan kända föräldrar har godkänts. Tyvärr har vissa G-baggar med tveksam härstamning gett stor negativ påverkan genom att ättlingar till dem har fått stor spridning genom försäljning av livdjur. Om någon gjort fel en gång kan det inte accepteras som ett skäl för att det ska bli fel i genbanken också.

• Styrelsen skriver:

Ytterligare forskning bakåt i härstamningen ingår inte i avelsrådets uppdrag för uppbyggnaden av den nu aktuella genbanken.

Avelsrådet svarar:

Det är vår bestämda uppfattning att detta är avelsrådets uppgift och att det behövs. Förtroendet för genbanken beror på hur noggrant och seriöst prövningen sker. Det förefaller som styrelsen vill "mörka" vissa härstamningsuppgifter.

Alla härstamningsintyg för gutefår, förr och nu, har samma syfte, att sammankoppla ett djur med en ägare, en uppfödare, en plats och en tidpunkt samt en eller flera föräldragenerationer.

Detta ger möjlighet att styrka djurets "gutefår-identitet".

Om det inte går att göra sådana sammankopplingar är intygen av ringa eller inget värde, även om det finns en sifferkombination och ett djurnamn på intygen.

Ansvaret för ofullständigt ifyllda dokument vilar lika mycket på säljare som köpare. Det är en orimlig ståndpunkt att vi i efterhand ska tvingas att godkänna ofullständiga dokument och kanske få med djur med främmande härkomst i genbanken.

Forts Sänkta kvalitetskrav för genbanken?

• Styrelsen skriver:

Enskilda fårs utseende, t.ex. tårfläckad färgteckning, är inte skäl nog att idag utesluta djur ur genbanken. Gutefåret är en lantras med en bred genetisk variation där ingen standardiseringsavel har förekommit eller skall förekomma och därmed finns det en stor variation i utseende.

Avelsrådet svarar:

Om de inte kan uteslutas nu, när ska de då uteslutas? Det är den rasegna och typiska mångfalden som vi ska bevara. Om man vill korsa fram nya raser är det en annan fråga. Vår uppgift är att bevara gutefåret.

Avvikande utseenden är en varningssignal. "Tårfläckarna" (=anlaget "engelsk blå") och det köttrasvita anlaget har kommit med djur som har tveksam härstamning. Redan av det skälet kan de inte godtas. Alla har samma tveksamma ursprung. De köptes från en besättning i början av 1990-talet där det förekom "fri" parning med flera raser inblandade. Djuren saknade härstamningsdokumentation.

Eftersom anlaget "engelsk blå" (A^{eb}) inte finns hos gutefår och eftersom "gutefår" med det anlaget har tveksamt ursprung, så kan de inte anslutas till genbanken. Försiktighetsprincipen bör tillämpas.

"Engelsk blå" med vita tårfläckar

Lamm med den köttrasvita färgen

Även om köttrasvit pälsfärg (A^{wt}) är den dominerande pälsfärgen hos världens fårraser, så finns färgen inte hos gutefår. Det är däremot vanligt att gutefår har extremt ljusgrå pälsfärg, så ljus att pälsen kan uppfattas som "vit". Färgen beror på ett annat anlag (A^g eller A^{lg}). Anlagerna från de "köttrasvita" fåren har spridits till flera gutefårbesättningar i landet sedan mitten av 1990-talet. Alla härstammar från samma bagge i en besättning med bristfällig härstamningsdokumentation. Får med den "köttrasvita" pälsfärgen kan därför inte anslutas till genbanken. Även här gäller att försiktighetsprincipen bör tillämpas.

Hur ser gutefåret ut?

I genbanken bör den ursprungliga genotypen dominera, dvs det "grå" gutefåret, även om hela bredden av naturlig variation ska finnas med i genbanken. Baggar och tackor ska alltid ha två välutvecklade horn (anlaget H^*).

Den grå färgen kan variera från mycket ljus till svart med följande genetiska anlag för pälsfärg: svart (A^s), grå ($A^g/A^{gg}/A^{lg}$) och vitbuk (A^v) och kombinationer av dessa. Den grå pälsfärgen hos gutefår beror enligt Adalsteinsson, Ryder m.fl. på anlag som är specifika för gutefår; "Gotlandgrå" (A^{gg}) och "grå mufflon" med ljus mage (A^{lg}). Extremt ljus pälsfärg kan bero på att A^{lg} finns i dubbel uppsättning, (A^{lg}/A^{lg}). Vita fläckar, s.k skäck, förekommer.

• Styrelsen skriver:

Avelsrådet har att snarast ge besättningsägaren besked om insatt nytt avelsdjur från besättning utanför genbanken godkänts för anslutning till genbanken. Har sådant besked inte lämnats inom 14 dagar skall djuret anses vara godkänt.

Avelsrådet svarar:

Kvalitetssäkrad snabbhet är vad vi eftersträvar, vilket innebär att alla djur ska prövas och godkännas innan de ansluts. Tidskravet får inte väga över kvalitetskravet.

• Styrelsen skriver:

Avelsrådgivning utöver information om de släktskapsförhållanden som begärs av medlemmar inför livsdjursurval ingår inte i avelsrådets uppdrag.

Avelsrådet svarar:

Årsmötet har beslutat att det ska finnas ett avelsråd. De flesta uppfattar nog att redan namnet säger att rådgivning ingår i uppdraget.

100% gutefår !

Styrelsens nya dekret innebär att avelsrådet måste godkänna djur som vi vet har inkorsning av främmande raser. Detta strider mot årsmötets beslut och en viktig föreningspolicy.

Ett "gutefår" ska vara 100% gutefår. Det är detta som föreningens årsmöten har beslutat. Styrelsen fick redan 2004 årsmötets uppdrag att framföra detta till jordbruksverket och kräva textändring i det regelverk som tillåter inblandning av främmande ras i ett gutefår.

Med denna höga ambition kan vi inte ansluta får till genbanken om vi inte kan styrka deras äkta identitet.

Korsningsgener

Om någon korsar ett gutefår med någon annan ras så blir avkomman 50 % gutefår, bara hälften av korsningslammets gener kommer att vara äkta anlag från gutefår. Även ett får med så stor andel främmande gener kan ibland vara svårt att avslöja bara på utseendet.

Om korsningslammet sedan betäcker/betäcks av ett renrasigt gutefår så blir nästa avkomma 75 % gutefår. Med fortsatta korsningar med renrasiga gutefår, generation efter generation, så minskar på sikt de främmande anlagen, de "späds ut". Men även efter så mycket som 10 generationer finns det fortfarande ca 40 gener som härstammar från den främmande rasen, se tabell.

Avel är dock mycket mer komplicerat än så. Närliggande gener kan vara "länkade" tillsammans och "lifva" med varandra. Sannolikheten för att sådana gener ska försvinna på grund av slumpen är liten, om de sitter nära någon gen som är speciellt betydelsefull. Vad gäller generationer bakåt, så finns det därför ingen bakre gräns, efter vilken man kan negligera inblandning av främmande gener. Att utföra laborativa analyser för att få klarhet i vilka individer som har bidrag från annan ras är svårt i dagsläget. Det finns vissa möjligheter, men stora kostnader är förknippade med detta.

Korsningsavel är den kanske viktigaste

metoden för att "utveckla" fårraser och skapa nya raser, men också det största hotet mot bevarandet av det ursprungliga hos lantrasfåren.

Ägaren till det vita "gutefår", som avelsrådet inte godtar ättlingar från, skrev så här i december 1999:

"en bagge är en vit gutebagge. "Vitt är mycket ovanligt hos gutefår och baggen har gett *mycket snabbväxande lamm*".

"Snabbväxande lamm" är inte något som är utmärkande för gutefår, men typiskt för de vita kötttraserna. Att producera större och snabbväxande lamm är också skälet till att denne djurägare korsar sina gutefår med texelfår.

Korsningsavel med gutefår leder till att vi får in nya anlag, som visserligen kan vara bra för den privata ekonomin, men gör att de genuina anlagen som är typiska för lantrasen försvinner.

Tävling!

Hur mycket snurrar ett bagghorn? Mät dina baggar och skicka mått och bildbevis! Hur många cm är hornets utsida och hur många cm längre når hornspetsen.

Hur lång tid tar det innan de främmande generna försvinner?

Ett får har 40 000 gener. För att illustrera problematiken med i hur många generationer de främmande generna finns kvar efter en enda korsning har vi lagt in nedanstående tabell. Observera dock att detta är generaliseringar och främmande gener kan finnas kvar i större omfattning och mycket längre.

Antal generationer	Gutefårets egna gener		Gener från främmande ras
	%	antal	antal
1	50	20 000	20 000
2	75	30 000	10 000
3	87,5	35 000	5 000
4	93,75	37 500	2 500
5	96,9	38 760	1 240
6	98,4	39 360	640
7	99,2	39 680	320
8	99,6	39 840	160
9	99,8	39 920	80
10	99,9	39 960	40

Första numret

Detta är ett informationsblad för genbanksbesättningar, men också för andra som är engagerade i att bevara det äkta gutefåret.

Här kommer vi att skriva om sådant som har specifikt intresse för genbanken och avel.

Du kan själv bidra med inlägg eller frågor i kommande nummer, eller bara tipsa om vad du vill ha med.

Ledamöter i avelsrådet:

Björn Hjernquist, (red)
Snoder Sproge,
620 20 KLINTEHAMN,
0498-48 52 48, e-post
0498485248@telia.com

Bodil Wallberg,
Lerviken Godegård
591 97 MOTALA,
0141-220630

Kjell Lindström,
Runsättra Gård,
147 91 GRÖDINGE,
08-50030009

Att tänka på inför hösten!

- Använd bara godkända baggar och tackor i avel.
- Anmäl i god tid eventuella nya djur som du vill få prövade för anslutning.
- Använd härstamningsintyg för genbanken när du säljer livdjur.
- Rapportera rekrytering respektive slakt/försäljning till avelsrådet senast i dec 2006.
- Har du frågor om genbanken, dina får eller avelsfrågor kan du kontakta avelsrådet.
- Blanketter finns på vår hemsida www.gutefar.se/ Om du inte har tillgång till internet kan du ringa någon i avelsrådet. Genbankens klistermärken kan du beställa från Björn.

Bred genetisk variation och mångfald är honnörsord i miljödebatten. Orden innebär en ambition att bevara den inneboende mångfalden. Denna ambition gäller också för vårt arbete med gutefåren.

Men det är en grov missuppfattning av begreppet mångfald att införandet av nya egenskaper från andra fårraser skulle vara någon positiv mångfald för gutefåren. Det är de typiska och genuint *egna* särdragen hos gutefår som är mångfald och värdefullt att bevara.

Intresset för den nystartade genbanken är stort. Gutefårens Genbank består redan nu av 606 djur fördelade på 25 besättningar (se tabell nedan). Ytterligare 13 besättningar med ca 800 djur har ansökt.

Besättningar anslutna till genbanken i juni 2006

Namn	län	Baggar	Tackor
Jan Sixtfors & Kjell Lindström	AB	3	11
Maria K Karlsson	C	2	9
Karl-Erik Larsson	D	2	4
Margaretha Andersson	O	1	4
Peter & Eva Ohlström	B	2	14
Helena & Egil Boräng	D	1	13
Torsten Jeppsson	SK	2	11
Katarina Linge Hag-Ekholm	SK	0	16
Jonas Ivarson	SK	2	10
Bodil & Mattias Wallberg	E	1	8
Anders Wågberg	AB	3	27
Sara Flyme	G	1	5
Åke Steen	F	0	12
Stig Karlsson	C	2	24
Christina Bengts	W	0	13
Stiftelsen Skansen	AB	1	3
Christina Laver´	C	0	10
Mikael Brorsson	R	2	56
Lilla Karlsö / Björn Hjernquist	I	19	195
Måns Hjernquist	I	4	83
Hans Ekvall	O	2	1
Kristina Hasslebrant	W	0	13
Berit Binning	T	1	2
Karin Jacobsson	D	1	5
Johan Holmström	F	1	4
summa		53	553